

24/7 een soa-test uit de muur, of toch maar niet?

Jan van Bergen

Jaarlijks worden meer dan 50.000 online soa-thuistests gekocht.

Foto: iStock

Soa-zelftests zijn te koop bij drogisterij en apotheek en steeds vaker ook via het internet. Men onderscheidt doe-het-zelftests, waarbij de patiënt zelf het resultaat afleest, en zelfafnametests, waarbij de patiënt zelf materiaal afneemt en dat opstuurt naar een laboratorium. In het algemeen zijn zelfafnametests veel betrouwbaarder. Zelftests zijn anoniem en laagdrempelig, maar er zijn ook risico's: de juiste testkeuze is niet gegarandeerd, niet alle tests zijn betrouwbaar en nazorg, zoals partnerwaarschuwing, is niet geregeld. In snel tempo komen er online keuzehulpen en e-healthtoepassingen beschikbaar, maar de meerwaarde van zelfdiagnostiek naast huisarts en GGD moet nog onderzocht worden.

De laatste tijd is er veel aandacht voor soa-zelftests die over de toonbank of op het internet worden aangeschaft.^{1,2} Medische thuistests zijn sowieso een groeiende markt: ongeveer 15% van de volwassen Nederlanders zegt er ooit een te hebben gedaan.³ Soa-zelftests zijn aantrekkelijk omdat ze thuis kunnen worden gedaan, zodat privacy en anonimiteit gewaarborgd zijn. Het RIVM gaf in een recent rapport als voorzichtige schatting dat

er jaarlijks ongeveer 50.000 online soa-thuistests worden gedaan.⁴ Dat is een ondergrens, want veel aanbieders geven geen cijfers. Ter vergelijking: in 2016 testten de Centra voor Seksuele Gezondheid 143.139 bezoekers op een soa.⁵ In een recent Amsterdams onderzoek gaf 1 à 2% van de respondenten aan in het afgelopen jaar een soa-zelftest te hebben gedaan en van

DE KERN

- Zelftests bij soa's zijn in opmars; bij doe-het-zelftests leest de patiënt zelf het resultaat af, bij zelfafnametests wordt het materiaal getest in een laboratorium.
- Zelfafnametests zijn veel betrouwbaarder, doe-het-zelftests zijn alleen voor hiv betrouwbaar.
- De anonimiteit, autonomie en laagdrempeligheid van zelftests bevorderen de vroegdiagnostiek, maar er is een reëel risico op zowel over- als onderdiagnostiek.
- Er is een snel groeiend aanbod van e-health en online keuzehulpen; het zou goed zijn dat aanbod via thuisarts.nl verantwoord te ontsluiten.

Figuur 1

In Den Haag kun je een soa-zelfafnametest uit de muur trekken¹

de patiënten met verhoogd risico, bijvoorbeeld degenen die zich afgelopen jaar bij de GGD hadden laten testen, gaf 5 tot 9% aan dat ze ook een soa-zelftest hadden gebruikt.⁶

DOE-HET-ZELFTESTS EN ZELFAFNAMETESTS

Thuis-tests zijn doe-het-zelftests of zelfafnametests. Bij een doe-het-zelftest doet de testpersoon alles zelf: materiaal afnemen, de test uitvoeren en de resultaten aflezen – denk bijvoorbeeld aan een zwangerschapstest. Bij een zelfafnametest neemt de testpersoon wel zelf het materiaal af, maar stuurt hij of zij het vervolgens naar een laboratorium dat de uitslag terugstuurt. Zelfafnametests worden daarom ook wel ‘labzelftests’ genoemd. Beide zelftests kun je thuis doen, dus de benaming ‘thuis-test’ maakt eigenlijk geen goed onderscheid. Daarom wordt internationaal gepleit voor een duidelijker nomenclatuur.⁷

Anonimiteit en autonomie maken zelftests aantrekkelijk

Doe-het-zelftests en zelfafnametests zijn te koop in drogisterijen en apotheken, of te bestellen via het internet. In een recent onderzoek werden twintig online aanbieders van soatests gevonden: twaalf die zelfafnametests aanboden en acht aanbieders van doe-het-zelftests. De prijzen voor zelfafnametests

lagen in de orde van € 33 voor *Chlamydia* tot € 63 voor een combinatie-test op gonorrhoe en *Chlamydia*; de gemiddelde prijs was € 47,42 (SD 17,04). De goedkoopste doe-het-zelftests kostten € 15 voor een hiv- of *Chlamydia*-test, de gemiddelde prijs was € 21,88 (SD 6,92). De tarieven voor soa-tests die worden aangevraagd door de huisarts variëren per lab; een gangbare prijs voor een PCR-NAAT is € 30 plus € 10 per order. De prijs neemt substantieel toe als de huisarts meerdere tests op meerdere pathogenen en voor meerdere lichaamslocaties aanvraagt.

BETROUWBAARHEID

Doe-het-zelftests

In drogisterijen en op het internet is een keur aan doe-het-zelftests te koop, maar er is een probleem met hun betrouwbaarheid voor de gewone soa's. De testeigenschappen van veel doe-het-zelftests, zoals sensitiviteit en specificiteit, zijn veelal niet terug te vinden in de wetenschappelijke literatuur en voorzover ze bekend zijn, schieten ze soms ernstig tekort.⁸ De sensitiviteit van een *Chlamydia*-zelftest, nota bene met CE-keurmerk, scoorde bij onderzoek slechts 12%.⁹ Daarbij komen nog mogelijke fouten bij de uitvoering en het aflezen door de gebruiker. Dit alles is voldoende reden om doe-het-zelftests voor gewone soa's zoals *Chlamydia*, gonorrhoe en syfilis vooralsnog af te raden.^{3,4,8-10}

Voor hiv zijn er wel betrouwbare doe-het-zelftests op de markt met een sensitiviteit van meer dan 95% en een speci-

ficiteit van 99%, ook als ze in levenschte omstandigheden door 'leken' worden uitgevoerd.¹¹ In 2016 heeft de WHO hiv-zelftests na een formele evaluatie omarmd als aanvullende strategie om de hiv-epidemie een halt toe te roepen.^{12,13} Wel moet, ondanks de hoge specificiteit, een positieve uitslag op een zelftest altijd bevestigd worden vanwege de kans op een foutpositieve uitslag. Sinds kort hebben de Plus-apotheken in Nederland een betrouwbare hiv-zelftest in het assortiment opgenomen.

Zelfafnametests

Zelfafnametests kunnen zonder tussenkomst van zorgverleners aangeschaft worden bij laboratoria, privé-aanbieders en via het internet. Je kunt ze zelfs uit de automaat trekken [figuur 1].¹ De testpersoon ontvangt de uitslagen rechtstreeks van het laboratorium. Als het laboratorium gecertificeerd is, zijn de testeigenschappen en testprocedures veel beter gewaarborgd dan bij doe-het-zelftests; de betrouwbaarheid van de uitslagen is vergelijkbaar met die van reguliere tests die huisartsen en GGD's laten uitvoeren.

DE JUISTE TEST OP HET JUISTE MOMENT

Naast de betrouwbaarheid van soa-zelftests is een belangrijk aandachtspunt of de gebruiker de juiste test uitvoert op de juiste lichaamslocaties en met inachtneming van de juiste vensterperiode.

Als een getrouwde biseksuele man tijdens een onbezonnen darkroombezoek in een dronken bui onbeschermd anale seks heeft gehad en via internet een hiv-test aanschaf omdat hij ernstig ongerust is, zal die test geen enkele meerwaarde hebben en kan die zelfs de route naar adequate zorg in de weg

staan. Deze man heeft informatie nodig over de indicatie voor PEP, over de verschillende vensterperioden voor hiv en soa's, en over de zinnigheid van een complete soa-check inclusief anale tests. Wellicht heeft hij ook behoefte aan een goed gesprek over de plaats van biseksualiteit in zijn leven.

Veel doe-het-zelftests schieten ernstig tekort

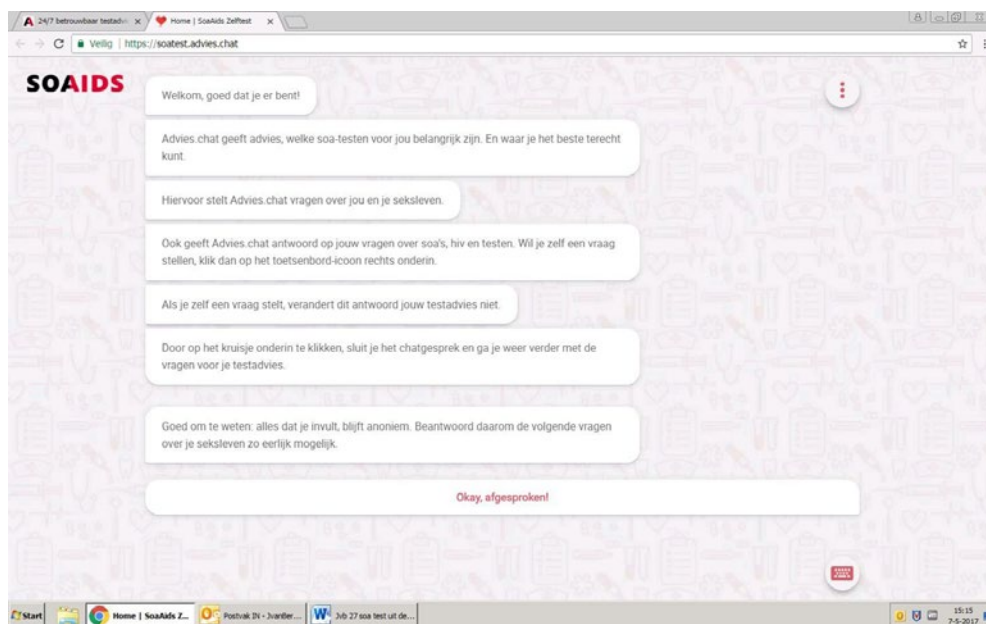
Wie een *Chlamydia*-zelfafnamepakket aanvraagt via een internetlaboratorium krijgt vaak meteen ook de optie voor gonorrhoe, trichomonas en mycoplasma aangeboden – soms zelfs ook tests op andere infecties zoals *Candida*, HPV of bacteriële vaginose. De aspirant-koper stelt zich bloot aan dure, onnodige en schadelijke overdiagnostiek.

KEUZEHULPEN EN E-BEGELEIDING

Het verdient de voorkeur dat mensen met vragen rondom een soa naar een huisarts of GGD gaan voor een advies op maat, op basis van een zorgvuldige anamnese en volgens de vigerende richtlijnen. Maar niet iedereen wil dat. Voor mensen die op zoek zijn naar een betrouwbare soa-test, heeft Soa Aids Nederland de website Advies.chat gelanceerd (<https://soatest.advies.chat>), die gebaseerd is op de NHG-Standaard Het soa-consult.¹⁴ Aan de hand van vragen die huisarts en GGD ook zouden stellen, krijgt de bezoeker anoniem advies welke soa en welke lichaamslocaties getest moeten worden. De chatrobot beantwoordt desgewenst ook aanvullende informatieve vragen. Advies.chat vermeldt in het uiteindelijke testad-

Figuur 2

De keuzehulp Advies.chat adviseert bij de keuze voor de juiste soa-test. Zie ook www.soa aids.nl/nl/professionals/toolkit.

vies altijd de huisarts als eerste aanspreekpunt.² Bezoekers die niet naar een huisarts of GGD willen of kunnen, kunnen meteen doorklikken naar aanbieders van zelfafnametests. Deze aanbieders voldoen aan een aantal kwaliteitseisen met betrekking tot de tests zelf – een volledig aanbod van gevalideerde tests conform de NHG-Standaard – en met betrekking tot prijsstelling, ondersteuning bij positieve uitslag en aandacht voor partnerwaarschuwing.⁴

ONTWIKKELINGEN IN DE SOA-DIAGNOSTIEK

De ontwikkelingen in de diagnostiek van soa's gaan razendsnel, niet alleen wat de zelftests betreft. Voor professionele zorgverleners is er snelle en betrouwbare *point of care*-diagnostiek waarmee binnen twee uur testuitslagen op alle soa's te verkrijgen zijn. De apparatuur is prijzig en alleen interessant bij een hoge omzet, ze wordt onder andere gebruikt in Dean Street, de grote Londense soa-kliniek. Handheld testing via een smartphone-app is een andere veelbelovende ontwikkeling, niet alleen voor professionals maar ook voor mensen die zichzelf en hun partner willen testen.

Advies.chat biedt begeleiding bij online testen op soa

Ook op het gebied van seksualiteit zijn e-health en m-health volop in beweging. De community-site voor mannen die seks hebben met mannen (<https://mantotman.nl>) biedt handige informatie over eenvoudig en gratis testen via de GGD, waarbij de gebruiker het labformulier thuis kan downloaden en persoonlijk de uitslagen krijgt.¹⁷ Er is ook een digitale keuzehulp voor tests op een acute hiv-infectie (www.hebikhiv.nl).

BESCHOUWING

Laagdrempelig testen is een belangrijke strategie in de soabe-strijding. Vroege opsporing en tijdige behandeling voorkomen niet alleen complicaties bij de patiënt zelf, maar verhinderen ook verdere transmissie – zeker ook van hiv.^{15,16} Het is goed dat er alternatieve testmogelijkheden bestaan wanneer de drempel voor een bezoek aan de huisarts te hoog is vanwege de kosten (eigen risico), het verlies van anonimiteit of botsende normen en waarden. De GGD's hebben mede daarom de soazorg in het leven geroepen als laagdrempelige aanvullende voorziening. De zelfdiagnostiek die nu in opmars is, kan eveneens een belangrijke bijdrage leveren aan vroegdetectie. Voor hiv is dat al aangetoond in diverse Afrikaanse landen.¹² Het anonieme karakter en de autonomie zijn voor patiënten aantrekkelijk, maar aan zelftests kleven ook nadelen. Niet alleen brengt een ten onrechte aangevraagde test overbodige kosten voor de patiënt met zich mee, maar een verkeerde of onbetrouwbare test kan schadelijk en zelfs gevaarlijk zijn omdat de patiënt zich ten onrechte gerustgesteld voelt. Betrouwbare tests zijn een eerste vereiste voor verantwoorde

soa-zelfdiagnostiek. Op dit moment is van de meeste doe-het-zelftests voor soa's, met uitzondering van sommige hiv-tests, onduidelijk of ze wel betrouwbaar zijn; zelfafnametests waarbij thuis afgenomen materiaal opgestuurd kan worden naar een laboratorium hebben de voorkeur.⁴ Een volgend vereiste is goede ondersteuning bij het zelftestproces. In de groeiende markt van zelftests is digitale begeleiding, zoals de keuzehulp van Advies.chat die biedt, een van de manieren om de kwaliteit van dat proces te bewaken.

SOA-ZELFTESTS, E-HEALTH EN DE ROL VAN DE HUISARTS

Zelfdiagnostiek bij soa's is een kleine, maar groeiende niche in het Nederlandse testlandschap, maar vooralsnog is de huisarts de belangrijkste aanbieder van soatests. Soazorg omvat meer dan alleen testen: ook adequate behandeling, counseling en partnerwaarschuwing zijn belangrijk. Er is wel steeds meer online ondersteuning. Via thuisarts.nl en www.soa aids.nl is veel algemene informatie over soa's te vinden. Voor begeleiding bij testadviezen kan men terecht bij Advies.chat of Man tot man, voor veilig vrijen bij sense.info of bij vrijfijn.nl, voor partnerwaarschuwing bij partnerwaarschuwing.nl. Deze informatie en verwijzingen zouden ook op thuisarts.nl eenvoudig te vinden moeten zijn.

De huisartsenpraktijk biedt soazorg op menselijke maat; nader onderzoek naar de toegevoegde waarde van soa-zelftests en e-health is zeer gewenst. ■

LITERATUUR

1. In Den Haag trek je een soa-test gewoon uit de muur [internet]. NOSop3, 21 maart 2017. <https://nos.nl/op3>, geraadpleegd december 2017.
2. 24/7 betrouwbaar testadvies met eerste online soa-testwijzer Advies.chat [internet]. Amsterdam: Soa Aids Nederland; 2017. www.soa aids.nl, geraadpleegd december 2017.
3. Ickenroth MHP, Ronda G, Dinant GJ, Van der Weijden T. Diagnostische zelftests: gebruik en betrouwbaarheid. Huisarts Wet 2015;58:74-6.
4. Van de Broek IVF, Sukel B, Bos H, De Daas C. Evaluatie van het aanbod van on-line-aanbieders van soa-zelftesten in Nederland. RIVM Rapport 2016-0143. Bilthoven: RIVM, 2016.
5. Visser M, Van Aar F, Van Oeffelen AAM, Van den Broek IVF, Op de Coul ELM, Hofstraat SHI, et al. Sexually transmitted infections including HIV in the Netherlands in 2016. RIVM Report 2017-0003. Bilthoven: RIVM; 2017.
6. Bil JP, Prins M, Stolte IG, Dijkshoorn H, Heijman T, Snijder MB, Davidovich U, Zuure FR. Usage of purchased self-tests for HIV and sexually transmitted infections in Amsterdam, the Netherlands: results of population-based and serial cross-sectional studies among the general population and sexual risk groups. BMJ Open 2017;7:e016609.
7. Harding-Esch EM, Hollis E, Mohammed H, Saunders JM. Self-sampling and self-testing for STIs and HIV: the case for consistent nomenclature. Sex Transm Infect 2017;93:445-8.
8. Michel CE, Saison FG, Joshi H, et al. Pitfalls of internet-accessible diagnostic tests: Inadequate performance of a CE-marked Chlamydia test for home use. Sex Transm Infect 2009;85:187-9.
9. Van Dommelen L, Van Tiel FH, Ouburg S, Brouwers EE, Terporten PH, Savelkoul PH, et al. Alarmingly poor performance in Chlamydia trachomatis point-of-care testing. Sex Transm Infect 2010;86:355-9.

10. Pars L, Van Bergen J. Soa-tests, zelf doen of laten (doen)? Amsterdam: Soa Aids Nederland; 2013.
11. Saunders J, Brima N, Orzol M, Phillips L, Milinkovic A, Carpenter G, et al. Prospective observational study to evaluate the performance of the BioSure HIV Self-Test in the hands of lay users. *Sex Transm Infect* 2017;93:sextrans-2017-053231.
12. WHO. Guidelines on HIV self-testing and partner notification: Supplement to consolidated guidelines on HIV testing services. Geneva; World Health Organization; 2016.
13. Casas CP, Ajose O, Baggaley R, Johnson C, Stankard P, et al. Market and technology landscape: HIV rapid diagnostic tests for self-testing. 3rd ed. Geneva: WHO/Unitaid; 2017.
14. Van Bergen JE, Dekker JH, Boeke AJ, Kronenberg EH, Van der Spruit R, Burgers JS, Bouma M, et al. NHG-Standaard Het soa-consult (Eerste herziening). *Huisarts Wet* 2013;56:450-63.
15. Joore IK, Op de Coul ELM, Bom BCJ, Van Sighem AI, Geerlings SE, Prins JM, Van Bergen JEAM. Proactiever testen op hiv is nodig. *Huisarts Wet* 2017;60:24-6.
16. Kroon FP. Hiv anno 2017: vroege diagnostiek, vroege behandeling. *Huisarts Wet* 2017;60:42-6.
17. Vermey K, Kroone M en Gotz H. On-line testen op soa's en hiv: resultaten van Man tot Man Testlab. *Seksoa*, 22 mei 2017.

Van Bergen JE, 24/7 een soa-test uit de muur, of toch maar niet?. *Huisarts Wet* 2018;61:DOI: 10.1007/s12445-018-0064-9. AMC-UvA Amsterdam, afdeling Huisartsgeneeskunde: prof.dr. J.E.A.M van Bergen, bijzonder hoogleraar hiv en soa in de eerste lijn [tevens huisarts, Gezondheidscentrum Venserpolder, Amsterdam], jvanbergen@soaaid.nl.

Mogelijke belangenverstrengeling: de auteur is ook werkzaam als programmaleider bij Soa Aids Nederland, een non-profitorganisatie die fondsen ontvangt via het RIVM, via projectsubsidies en via samenwerking met farmaceutische bedrijven. Er is een gedragscode ter voorkoming van beïnvloeding. De auteur is lid van het dagelijks bestuur van Hiv Transmissie Eliminatie Amsterdam [H-TEAM], dat gefinancierd wordt door onder andere het Aidsfonds, Amsterdam Diner, de gemeente Amsterdam en diverse farmaceutische bedrijven. De leerstoel hiv en soa in de eerste lijn ontvangt financiële ondersteuning van het Aidsfonds.